

Jana Horkelová

KVANTOVÝ CELEK III

O poslední struktuře existence

Obsah

Úvod.....	3
ČÁST I Rekonstrukce podmínek existence.....	4
1. Co znamená celek.....	4
2. Podmínky identity.....	7
3. Konzistence jako ontologická nutnost.....	12
4. Je rozpor myslitelný jako existence.....	16
5. Struktura bezrozpornosti.....	20
6. Nutnost pravidelnosti.....	24
7. Je chaos ontologicky možný.....	28
ČÁST II Architektura nutnosti.....	33
8. Nutnost jako horizont bytí.....	33
9. Alternativa ke konzistenci.....	37
10. Může existovat více základů.....	41
11. Je nic logicky stabilní.....	45
12. Uzavřenost struktury.....	50
13. Jedinost existence.....	54
14. Samonosnost celku.....	57
ČÁST III Architektura otevřenosti.....	62
15. Prostor ontologických variant.....	62
16. Více konzistentních celků.....	66
17. Strukturální pluralita.....	70
18. Relativita fundamentu.....	73
19. Možnost bez posledního základu.....	77
20. Nekonečný regres jako stabilita.....	81
21. Otevřený celek.....	85
ČÁST IV Hranice a napětí.....	89
22. Může být obojí pravda.....	89
23. Limity vysvětlení.....	93
24. Je logika součástí reality.....	97
25. Co znamená fundament.....	101
26. Je existence vyčerpatelná.....	105
27. Ticho za strukturou.....	109
28. Horizont bez rozhodnutí.....	112
29. Metafyzika.....	115
30. Návrat k trilogii – otázky, které zůstaly.....	118
31. Vysvětlení pojmů.....	120
Poděkování.....	124
Doslov.....	125
Právní upozornění.....	125

Úvod

Když jsem začala přemýšlet o třetím dílu této trilogie, věděla jsem, že už nemohu pokračovat stejným způsobem jako dříve. První kniha otevřela možnost, že prostor a čas nejsou základními prvky reality. Druhá se ptala, proč existují fyzikální zákony a proč má svět podobu pravidelnosti. Ale čím dál jsem šla, tím víc jsem cítila, že jednotlivé vrstvy nelze oddělit. Prostor, zákon, symetrie, konstanta, informace. Všechny tyto pojmy začaly ukazovat k něčemu, co je drží pohromadě. A právě toto „pohromadě“ je nyní předmětem mého zájmu.

V této knize se už neptám na jednu konkrétní vrstvu reality. Nepokouším se vysvětlit další fyzikální princip ani rozšířit předchozí argument. Ptám se na celek. Co znamená, že existuje celek? Má existence poslední rámeček, nebo je otevřená bez hranice? Je realita uzavřenou strukturou, která nemůže být jiná, nebo je jednou z možností širšího ontologického prostoru? Tato otázka je přísná, protože už nepřipouští únik k další vrstvě vysvětlení. Pokud existuje celek, pak není nad ním nic, co by jej drželo. A právě zde začíná napětí.

Nepíšu tuto knihu proto, abych nabídla definitivní odpověď. Nepíšu ji ani proto, abych vytvořila novou metafyzickou konstrukci. Píšu ji proto, že otázka celku se ukázala jako nevyhnutelná. Pokud existuje struktura, musím se ptát, zda je tato struktura uzavřená. Pokud existují zákony, musím se ptát, zda jejich rámeček má konečný základ. Pokud mluvím o nutnosti, musím si být jistá, co tím skutečně myslím. Třetí díl je proto návratem k samotným podmínkám existence.

Budu postupovat pomalu. Ne proto, že bych chtěla být opatrná, ale proto, že každé zjednodušení by zde znamenalo ztrátu přesnosti. Každý krok musí obstát před možností rozporu. Každá věta musí nést váhu celku. V této knize budu rekonstruovat dvě možné architektury reality. Jednu, v níž existence představuje jedinou nutnou strukturu, a druhou, v níž celek zůstává otevřený možnosti. Nebudu mezi nimi rozhodovat lehce. Obě vybuduji se stejnou přísností.

Možná zjistím, že realita je samonosná a uzavřená. Možná zjistím, že je otevřená a bez posledního fundamentu. A možná zjistím, že hranice mezi těmito možnostmi není ostrá. Ale k tomuto závěru nemohu dojít předem. Musím nejprve pochopit, co znamená celek, co znamená konzistence, co znamená fundament a co znamená samotné bytí.

Tato kniha je tedy pokusem podívat se na realitu bez úniku. Bez vrstvy nad ní. Bez opory v něčem dalším. Pokud existuje poslední struktura, pak ji musím hledat zde. A pokud neexistuje, pak musím pochopit, co tuto otevřenost drží pohromadě.

A právě zde začínám.

ČÁST I Rekonstrukce podmínek existence

1. Co znamená celek

Když vyslovím slovo celek, zdá se mi zprvu jednoduché. V běžném jazyce jej používáme bez váhání, mluvíme o celku společnosti, o celku těla, o celku vesmíru. Ale zde nemohu zůstat u běžného významu. Pokud má tato kniha zkoumat poslední strukturu existence, musím toto slovo očistit od samozřejmosti. Celek zde neznamená součet částí. Neznamená ani velký souhrn všeho, co pozoruji. Celek znamená to, mimo co už nic není. Znamená horizont, za který nelze vykročit, protože každý krok by byl stále uvnitř něj. A právě tato vlastnost z něj činí pojem, který nelze myslet lehce.

Pokud říkám, že existuje celek, zároveň tím tvrdím, že všechno, co je, patří do jediné struktury. Neexistuje žádná vnější perspektiva, žádné místo, odkud bych mohla celek pozorovat jako objekt. Jakmile bych jej umístila do širšího rámce, tento rámec by se stal skutečným celkem. Celek tedy nemůže být objektem mezi jinými objekty. Nemůže být věcí. Nemůže být součástí něčeho většího. Je podmínkou toho, aby cokoli většího či menšího mohlo být vůbec myslitelné. A tím se dostávám k první tvrdé hranici: celek není předmět poznání, je podmínka možnosti poznání.

Tato úvaha má důsledek, který nelze obejít. Pokud nic nestojí mimo celek, pak celek nemůže být vysvětlen zvenčí. Nemůže mít příčinu mimo sebe, protože jakákoli „mimo“ by již byla jeho součástí. Nemůže být odvozen z něčeho vyššího, protože vyšší by se automaticky stalo jeho nadřazeným rámcem a tedy novým celkem. Pokud tedy mluvím o celku reality, mluvím o struktuře, která se nemůže opírat o nic jiného než o sebe samu. Buď je samonosná, nebo není vůbec. Třetí možnost zde není.

Když si tento závěr připustím bez úlevy, začínám chápat, že pojem celku je přísnější než jakýkoli jednotlivý zákon. Zákon lze odvodit z hlubší symetrie. Symetrii lze zasadit do širší teorie. Ale celek nemá hlubší vrstvu. Nemá nad sebou další horizont. Pokud existuje, existuje bez podpory. A právě tato absence podpory jej činí ontologicky náročným. Protože jakmile připustím existenci celku, musím přijmout, že jeho stabilita nemůže přicházet zvenčí.

Zde se objevuje další nutná otázka: co znamená stabilita celku. Pokud by celek obsahoval rozpor, nebyl by stabilní. Rozpor znamená současné tvrzení a popření téže skutečnosti ve stejném smyslu. Pokud by celek zahrnoval skutečnost, která sama sebe ruší, jeho struktura by se rozpadla. A rozpad znamená, že celek nebyl skutečným celkem, ale jen přechodnou konfigurací. Proto první podmínkou existence celku je bezrozpornost. Ne jako logická elegance, ale jako ontologická nutnost. Bez konzistence není identita. Bez identity není existence. A bez existence není celek.

Z tohoto bodu už nelze ustoupit. Pokud chci mluvit o poslední struktuře reality, musím přijmout, že celek je buď konzistentní, nebo není myslitelný. Nemohu si ponechat možnost částečného rozporu, protože částečný rozpor je stále rozporem. Nemohu říci, že celek může být trochu nestabilní. Nestabilní celek není celek, ale proces bez jednoty. A právě jednota je zde klíčová.

Celek tedy není jen všechno, co existuje. Je to struktura, která drží sama sebe. Nemá vnější oporu. Nemá nadřazený rámec. Nemá vysvětlení mimo sebe. Pokud existuje, musí být vnitřně stabilní a bezrozporný. A tato stabilita není vedlejší vlastností. Je podmínkou jeho možnosti.

A právě zde začíná skutečná rekonstrukce podmínek existence. Pokud má celek být myslitelný, musí mít identitu. Pokud má mít identitu, musí být konzistentní. A pokud má být konzistentní, musím se ptát, odkud tato konzistence pochází.

Tím vstupuji do dalšího kroku.

Když vyslovuji slovo celek, obvykle jej používám bez napětí. Zdá se samozřejmé, že celek je souhrn všeho, co je. Avšak právě tato samozřejmost skrývá nevyjasněnost. Pokud je celek souhrnem všeho, pak již nemá vnější hranici. Nemá okolí. Nemá kontext, v němž by byl zasazen. To znamená, že jej nelze definovat pomocí vztahu k něčemu jinému. Všechny běžné definice totiž fungují tak, že něco vymezí vůči jinému. Celek však nemá jiné.

Zde vzniká první ontologická obtíž. Pokud něco nemá vnější referenci, jak jej vymezit. Pokud řeknu, že celek je vše, co existuje, používám pojem existence k jeho určení. Ale existence sama je zahrnuta v celku. Nemohu tedy použít pojem, který je jeho součástí, jako nezávislý základ jeho definice. Pokus definovat celek se vždy vrací k němu samotnému.

Mohu si to přiblížit k uzavřenému systému, který obsahuje všechny své prvky i pravidla. Pokud bych chtěla tento systém vysvětlit zvenčí, musela bych jej vložit do širšího systému. Tím by přestal být celkem. Pokud jej vysvětluji zevnitř, používám prvky, které jsou jeho součástí. Vysvětlení se pohybuje v kruhu. Tento kruh však nemusí být chybou. Může být strukturální vlastností toho, co nemá vnější oporu.

Zde se ukazuje, že celek nelze chápat jako pouhý součet částí. Součet předpokládá operaci s jednotlivostmi. Celek však předchází jednotlivostem v tom smyslu, že teprve v jeho rámci mohou být části vymezeny. Pokud bych odstranila celek, nebylo by jasné, co znamená část. Část je vždy částí něčeho. Pokud je celek absolutní, pak není částí ničeho. Tato asymetrie je zásadní.

Protiargument se zde nabízí okamžitě. Může se zdát, že pojem celku je pouze myšlenková abstrakce. Že realita je pouze souborem jednotlivostí a celek je náš konstrukt, kterým si je uspořádáváme. Pokud by tomu tak bylo, pak by celek neměl ontologickou váhu. Byl by pouze epistemickým nástrojem.

Tento protiargument však předpokládá, že jednotlivosti lze myslet bez horizontu, který je spojuje. Pokud bych se pokusila myslet jednotlivost zcela izolovaně, bez jakéhokoli vztahu, bez rámce, bez kontextu, ztratila by určení. Identita jednotlivosti je vždy dána v síti vztahů. Tyto vztahy tvoří rámec, který je širší než každá jednotlivost. Tento rámec je již pohybem směrem k celku.

Mohu si to přiblížit k jednoduché situaci. Pokud uvažuji jeden bod v prostoru, jeho identita je dána souřadnicemi, které předpokládají systém. Bez systému není bod určen. Podobně bez horizontu celku není jednotlivost plně vymezena. Celek tedy není pouze souhrn částí. Je podmínkou jejich vymežitelnosti.

Z toho plyne první hlubší závěr. Celek není objekt mezi objekty. Není entitou vedle jiných entit. Je horizontem, v němž se objekty objevují jako vymežitelné. Tento horizont nemůže být odstraněn bez toho, aby se rozpadla samotná možnost určení.

Tím se pojem celku začíná proměňovat. Už nejde o množinu všeho, ale o strukturu, která umožňuje být něčemu částí a něčemu celkem. Tato struktura je základní. Nelze ji nahradit jednotlivostmi, protože jednotlivosti ji předpokládají.

A právě zde se otevírá další vrstva. Pokud je celek horizontem vymežitelnosti, pak musí splňovat určité podmínky, aby vůbec mohl být horizontem. Nemůže být rozporný. Nemůže být beze vztahů. Nemůže být bez identity. A tím se vracím k druhé kapitole, kde začnu rozebírat podmínky identity v této hlubší perspektivě.

Když vyslovím slovo celek, neoznačuji pouze souhrn částí, které lze spočítat, vyjmenovat nebo uspořádat vedle sebe. Celek není pouhým množstvím. Není to součet, který vznikne přidáváním jednotlivostí. Celek je horizont, v němž se jednotlivosti teprve mohou ukázat jako jednotlivosti. Pokud bych měla před sebou tisíc objektů, mohla bych je chápat jako soubor, ale dokud není dán rámec, v němž jsou vymežitelné jako patřící k jednomu poli, nejde o celek v ontologickém smyslu. Celek je podmínkou toho, aby vůbec bylo možné mluvit o částech, protože část je částí pouze vzhledem k něčemu, co ji přesahuje a zahrnuje.

Zkusím si to přiblížit konkrétněji. Představme si místnost plnou předmětů. Stůl, židle, kniha, světlo. Mohu je popsat jednotlivě, ale dokud nevymezím prostor místnosti jako jednotný rámec, nejsou ještě celkem. Jsou pouze vedle sebe. Celek vzniká teprve tehdy, když tyto předměty chápu jako sdílející jeden prostor, jeden horizont vymežitelnosti. Tento prostor není dalším objektem mezi objekty. Není to pátý předmět vedle stolu a židle. Je to podmínka jejich společného bytí.

Ontologicky tedy celek není další věc. Je to pole, které umožňuje věcem být spolu. Pokud by toto pole nebylo, nemohla by existovat ani pluralita, ani vztah, ani rozlišení. Část bez celku je myslitelná jen abstraktně. Ve skutečnosti je vždy už zasazena do rámce, který ji přesahuje.

Zde se však objevuje první napětí. Pokud je celek horizontem, je tento horizont sám součástí něčeho většího. Je celek skutečně nejzazší rámec, nebo je pouze částí širší struktury, kterou ještě nevidíme. Tato otázka je zásadní. Pokud by byl celek částí něčeho dalšího, pak by nebyl skutečným celkem, ale pouze lokální jednotou.

Mohu si to představit na příkladu mapy. Pokud mám mapu města, chápu město jako celek v rámci této mapy. Ale město je zároveň součástí kraje, kraj součástí státu, stát součástí planety. Každý celek se může ukázat jako část širšího celku. Pokud bych však chtěla mluvit o celku existence jako takové, nemohu jej umístit do něčeho širšího, aniž bych změnila význam slova existence. Celek existence nemá vnější rámec, protože vše, co je, je už v něm.

Zde si musím uvědomit, že když mluvím o celku existence, nemluvím o souhrnu věcí ve vesmíru, ale o horizontu, v němž je jakákoli věc vymezená jako jsoucí. To zahrnuje i samotné myšlení, které o celku mluví. Nejsem mimo celek, když jej zkoumám. Jsem jeho součástí. To znamená, že celek není objekt, který by bylo možné položit před sebe. Je to pole, které mě zahrnuje, když o něm uvažuji.

Tím se objevuje hlubší vrstva. Celek není jen ontologickou kategorií, ale i strukturou situovanosti. Nemohu vystoupit z horizontu, abych jej pozorovala zvenčí. Každý pokus o takové vystoupení je už pohybem uvnitř něj. Pokud bych tvrdila, že existuje něco mimo celek, musela bych toto mimo zahrnout do širšího rámce, který by byl skutečným celkem. Tím by se původní celek ukázal jako část.

Z toho plyne první zásadní teze této knihy: celek existence je horizont, který nemá vnější alternativu, aniž by byl redefinován. Není to agregát. Není to suma. Je to podmínka vymezenosti všeho, co je.

A právě zde začíná rekonstrukce. Pokud je celek horizontem, musím nyní zkoumat, jaké podmínky musí být splněny, aby takový horizont mohl existovat. Nemohu předpokládat, že je samozřejmý. Musím jej rozebrat až na hranici jeho možnosti.

Tím vstupuji do další kapitoly.

2. Podmínky identity

Když jsem se pokusila myslet celek, narazila jsem na předpoklad, který jsem dosud nepojmenovala. Celek může být myšlen jen tehdy, pokud je něčím, co zůstává samo sebou. Jinak by nebylo co myslet. Myšlení předpokládá, že to, co označuji, má určitou identitu. Ne v psychologickém smyslu, ne jako označení, které mu přikládám, ale jako strukturální fakt, že je to právě toto a nikoli něco jiného. Pokud by se celek rozpadal do neurčité proměnlivosti bez jakékoli stability, nebylo by možné jej vymežit. A bez vymezení není celek, je pouze neurčitost bez hranic.

Začínám tedy u identity. Co znamená, že něco je identické samo se sebou. Nejde o tautologii. Nejde o jazykové pravidlo. Jde o ontologickou podmínku. Pokud něco

existuje, musí být v každém okamžiku tím, čím je. Jinak by neexistovalo, ale pouze by se rozplývalo v nekonečné zaměnitelnosti. Identita není dodatečný atribut. Je to samotná podmínka existence. Bez ní by nebylo rozlišitelné nic. A bez rozlišitelnosti by nebylo ani bytí.

Identita však není izolace. To, že něco je samo sebou, ještě neznamena, že je oddělené od všeho ostatního. Celek, o kterém zde uvažuji, není jedním objektem mezi jinými. Je to souhrn všech určení. A právě zde vzniká napětí. Pokud je celek vším, pak nemá vnější hranici. Nemá nic, vůči čemu by se vymezoval. Jak tedy může mít identitu? Identita běžně předpokládá rozdíl. Něco je tím, čím je, protože není něčím jiným. Ale celek nemá nic jiného mimo sebe.

Tato obtíž není jen jazyková. Je strukturální. Pokud identita vyžaduje rozdíl, a rozdíl vyžaduje alespoň dvě možnosti, pak se zdá, že celek jako jediné vše nemůže být identický. Nemá vůči čemu se odlišit. A přesto jej myslíme jako něco určitého. Není to pouhá prázdná abstrakce. Myslíme jej jako celek reality, nikoli jako neurčité nic. Musím tedy rozlišit dvě roviny identity. První je identita diferenční, která vzniká v rámci mnohosti. Druhá je identita strukturální, která spočívá v soudržnosti.

Celek nemusí být vymezen vůči něčemu vnějšímu, aby byl identický. Stačí, aby byl vnitřně soudržný. Jeho identita nespočívá v hranici vůči jinému, ale v nemožnosti být zároveň něčím jiným než tím, čím je jako celek všech určení. Pokud by celek mohl být jiný, aniž by se změnila struktura všech jeho vztahů, pak by nebyl pevný. Identita celku tedy spočívá v nutnosti jeho struktury, nikoli v jeho oddělení.

Zde se objevuje další otázka. Je identita nutná, nebo je pouze jednou z možností? Dokážu si představit existenci bez identity? Pokouším se myslet realitu, v níž by se věci rozpadaly do naprosté neurčitosti, kde by nebylo možné říci, co je čím. Ale v okamžiku, kdy tuto představu formuluji, už předpokládám alespoň minimální identitu samotné neurčitosti. Musím ji rozpoznat jako neurčitost. Pokud by nebyla identická sama se sebou, nebyla by ani neurčitostí. Byla by nerozlišitelným chaosem, který nelze myslet.

Tím se ukazuje, že identita není volitelný princip. Je podmínkou myslitelnosti i existence. Bez ní by nebylo možné ani tvrdit, že něco existuje. Každé tvrzení předpokládá, že jeho předmět je určitý. A určitost je jiný výraz pro identitu. Neznamena to, že identita je jednoduchá. Naopak, v celku reality je identita komplexní sítí vztahů, které drží pohromadě. Ale právě tato síť je tím, co umožňuje, aby celek nebyl pouhou náhodnou agregací.

Když rekonstruuji podmínky existence, docházím k tomu, že identita není pouze vlastností jednotlivin. Je to vlastnost struktury jako takové. Struktura, která by nebyla identická sama se sebou, by nebyla strukturou. Rozpadla by se v okamžiku,

kdy by přestala držet své vlastní vztahy. Identita tedy není statická. Je dynamická soudržnost. Je to schopnost zůstat tím, čím je, i skrze změnu jednotlivých aspektů.

Ale zde se objevuje další hranice. Pokud je identita podmínkou existence, pak je existence vždy nějak uzavřená. Každé jsoucno je tím, čím je, a nemůže být zároveň něčím jiným. To naznačuje, že celek má určitou nutnost. Pokud by mohl být libovolně jiný bez porušení své identity, pak by jeho identita nebyla pevná.

Znamená to, že celek je takový, jaký je, nutně? Nebo existuje více možných celků, z nichž každý by byl identický sám se sebou, ale odlišný jako celek?

Tato otázka zatím zůstává otevřená. V této fázi pouze ukazují, že bez identity nelze myslet ani existenci, ani celek. Identita není nadstavba. Je to základní podmínka jakéhokoli bytí. Pokud se pokusím ji odstranit, rozpadne se nejen celek, ale i samotné myšlení, které se o něj pokouší.

Tím se uzavírá druhý krok rekonstrukce. Celek, má-li být myslitelný, musí mít identitu. Ne jako hranici vůči jinému, ale jako vnitřní soudržnost. Tato soudržnost však už naznačuje směr k dalšímu problému. Pokud je identita nezbytná, pak musí existovat určitá konzistence, která ji drží pohromadě. A právě k této konzistenci se nyní musím obrátit.

Když jsem v předchozí kapitole vymezila celek jako horizont vymezenosti, ukázalo se, že nemůže být pouhým součtem částí. Pokud má být horizontem, musí splňovat určité podmínky, aby v něm vůbec mohlo být něco určitého. První z těchto podmínek je identita. Bez identity nelze mluvit o ničem, co je. Identita však není triviální. Není to pouhé tvrzení, že něco je samo sebou. Je to podmínka, že něco může být rozlišeno od jiného, aniž by se samo rozpadlo.

Pokud bychom si představili realitu bez identity, znamenalo by to, že žádné určení by nebylo stabilní. To, co je nyní něčím, by nebylo ničím konkrétním v dalším okamžiku. Ne proto, že by se měnilo, ale proto, že by nemělo žádnou pevnou vymezenost. Identita není neměnnost. Je to soudržnost určení v rámci vztahů.

Mohu si to přiblížit na jednoduchém příkladu čísla. Pokud řeknu, že číslo tři je tři, nejde o tautologii bez významu. Znamená to, že tři není současně čtyři. Že má vymezené místo v systému. Pokud by číslo mohlo být zároveň svým opakem bez rozlišení, celý systém by ztratil stabilitu. Identita zde není omezením. Je podmínkou smyslu.

Přeneseně na ontologii to znamená, že existence musí obsahovat strukturu, v níž jsou určení stabilní natolik, aby nebyla okamžitě zrušena jiným určením. Pokud by byl celek takový, že by každé tvrzení bylo zároveň jeho negací bez jakéhokoli rozlišení, nebylo by možné nic vymezit. V takovém případě by nebyl horizontem vymezenosti, ale rozpadem vymezenosti.

Zde se může objevit námitka. Realita se mění. Věci vznikají a zanikají. Jak tedy může být identita podmínkou, když změna je zjevná. Odpověď spočívá v rozlišení mezi změnou a ztrátou identity. Změna předpokládá, že něco zůstává tím, co se mění. Pokud by nebylo žádné kontinuum identity, nebylo by možné říci, že se něco změnilo. Bylo by to pouze nahodilé střídání bez vztahu.

Mohu si to přiblížit k řece. Voda v řece se neustále pohybuje. A přesto říkáme, že je to tatáž řeka. Identita zde nespočívá v neměnnosti obsahu, ale v kontinuitě struktury. Pokud by se změnila samotná struktura toku tak, že by již nebyla řekou, nemluvili bychom o změně řeky, ale o jejím zániku. Identita tedy není rigidita. Je to soudržnost rámce.

Pokud se vrátím k celku jako horizontu, identita znamená, že tento horizont není vnitřně rozporný v takovém smyslu, aby rušil vlastní vymezenost. Pokud by celek obsahoval absolutní protiklad bez rozlišení, nebylo by možné rozlišit nic uvnitř něj. Identita je tedy minimální podmínkou toho, aby celek mohl být polem určitelnosti.

Zde však musím jít ještě hlouběji. Identita se obvykle chápe jako vztah věci k sobě samé. Ale v ontologickém smyslu je to vztah určení k celku, v němž je vymezeno. Něco je samo sebou pouze tehdy, pokud celek poskytuje stabilní rámec, v němž toto určení může trvat. Identita jednotlivosti je tedy odvozena od identity celku jako horizontu.

Mohu si to přiblížit jiným způsobem. Pokud existuje jazyk, jeho slova mají význam pouze v rámci gramatické a významové struktury. Jednotlivé slovo je identické samo se sebou, ale jeho identita je možná pouze díky stabilitě jazyka jako celku. Pokud by jazyk byl zcela rozporný a každé slovo by mohlo znamenat cokoli bez pravidla, identita slov by se rozpadla.

Z toho plyne, že podmínky identity nejsou pouze lokální vlastností jednotlivostí. Jsou strukturální vlastností celku. Pokud je celek horizontem vymezenosti, musí být sám natolik stabilní, aby umožnil vznik a trvání identit uvnitř sebe.

A právě zde se otevírá další krok. Pokud je identita podmínkou vymezenosti, musím nyní zkoumat, zda je konzistence pouze jedním z aspektů identity, nebo samostatnou podmínkou, bez níž se celek zhroutí. Tím vstupuji do další hloubkové vrstvy.

Když jsem vymezila celek jako horizont, v němž je cokoli vymezené jako jsoucí, musím nyní zpřesnit, co je nutné, aby se v takovém horizontu vůbec mohlo něco ukázat jako něco. Nestačí říci, že celek je rámcem. Pokud má být rámcem vymezenosti, musí umožňovat rozlišení. A rozlišení předpokládá identitu. Abych mohla říci, že něco je, musím být schopna říci, že je to právě toto a nikoli něco jiného. Identita zde není psychologickou schopností, ale ontologickou podmínkou.

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy **KVANTOVÝ CELEK III** .
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.